

Examen VWO

2016

tijdvak 1
vrijdag 20 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 25 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 De wankele democratie?

Bij deze opgave horen de teksten 1 en 2 en de figuren 1 tot en met 5 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De politicologen Van Ham, Andeweg en Thomassen hebben uitgezocht of de Nederlandse representatieve democratie in een legitimiteitscrisis verkeert. Onder de legitimiteit van het politieke stelsel verstaan we de mate van instemming van de burgers of de aanvaarding door de burgers van het politieke stelsel. In hun boek *De wankele democratie. Heeft de democratie haar beste tijd gehad?* plaatsen de onderzoekers kanttekeningen bij de heersende opvatting dat het Nederlandse democratische systeem op zijn grondvesten zou schudden. Wel constateren zij opvallende verschillen in vertrouwen in de politiek tussen hoger en lager opgeleiden. Om dit verschil te verklaren toetsen de politicologen de moderniseringstheorie en de globaliseringstheorie.

Gebruik de regels 1 tot en met 33 van tekst 1.

- 4p 1 Leg uit dat in de regels 1 tot en met 33 van tekst 1 een bindingsvraagstuk en een verhoudingsvraagstuk te herkennen zijn.
Gebruik in je uitleg per vraagstuk:
- het betreffende hoofdconcept met een voorbeeld uit het tekstfragment;
 - een passend kernconcept met een voorbeeld uit het tekstfragment.

Lees de regels 34 tot en met 41 en gebruik de regels 42 tot en met 73 van tekst 1.

Volgens de onderzoekers is er geen sprake van massale onvrede over de politiek, ondanks de lage opkomst bij verkiezingen en het dalende ledenaantal van politieke partijen. In de regels 42 tot en met 73 geven zij hiervoor verschillende verklaringen.

In deze verklaringen zijn kernconcepten van het hoofdconcept verandering te herkennen. Een van deze kernconcepten is modernisering.

- 2p 2 Leg uit welke twee **andere** kernconcepten van het hoofdconcept verandering te herkennen zijn in de verklaringen van de onderzoekers zoals beschreven in de regels 42 tot en met 73 van tekst 1. Gebruik per kernconcept een voorbeeld uit dit tekstfragment.

Bekijk figuur 1.

Uit figuur 1 zou je kunnen concluderen dat de Nederlandse kiezers minder binding voelen met de Europese Unie (EU) dan met Nederland.

- 2p 3 Geef hier **twee** mogelijke redenen voor. Gebruik per reden een ander kernconcept van een willekeurig hoofdconcept.

De beslissing om al dan niet te gaan stemmen is volgens de auteurs van *De wankele democratie* steeds meer afhankelijk geworden van een kosten-batenafweging.

- 2p 4 – Met welke sociaalwetenschappelijke benadering komt deze uitspraak van de auteurs overeen?
– Geef met behulp van deze benadering een verklaring voor het feit dat de opkomst bij de verkiezingen voor het Europees Parlement lager is dan de opkomst bij de Tweede Kamerverkiezingen (zie figuur 1).

Gebruik tekst 2 en de figuren 2 en 3.

De auteurs van het boek *De wankele democratie* stellen een verschil vast tussen de mate van politieke steun van hoger en lager opgeleiden (figuur 2 en 3). Om dit verschil tussen beide groepen te verklaren toetsen de auteurs in het boek de moderniseringstheorie en de globaliseringstheorie zoals deze gedeeltelijk beschreven staan in tekst 2.

- 2p 5 Leg de moderniseringstheorie uit met twee elementen van het kernconcept modernisering. Geef bij elk element een voorbeeld uit tekst 2.

Gebruik tekst 2 en de figuren 2 en 3.

De moderniseringstheorie en de globaliseringstheorie voorspellen een relatie tussen opleiding en politieke steun.

- 2p 6 – Welke voorspelling doet de moderniseringstheorie zoals beschreven in tekst 2 over de trend in politieke steun van hoger opgeleiden?
– Leg uit of de gegevens uit figuur 2 of 3 deze voorspelling van de moderniseringstheorie ondersteunen of tegenspreken.
- 2p 7 – Welke voorspelling doet de globaliseringstheorie zoals beschreven in tekst 2 over de trend in politieke steun van lager opgeleiden?
– Leg uit of de gegevens uit figuur 2 of 3 deze voorspelling van de globaliseringstheorie ondersteunen of tegenspreken.

Gebruik de figuren 4 en 5.

De auteurs van *De wankele democratie* concluderen dat er geen bewijs is voor een legitimiteitscrisis in de representatieve democratie. Naast de redenen die staan in de regels 12 tot en met 23 van tekst 1, zien de auteurs ook de gegevens van de figuren 4 en 5 als een bewijs voor hun stelling dat er geen sprake is van een legitimiteitscrisis in de representatieve democratie.

- 2p **8** Leg uit dat op grond van de figuren 4 en 5 geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van een legitimiteitscrisis in de representatieve democratie. Gebruik in je uitleg het kernconcept representativiteit.

Stel dat je als sociaal wetenschapper onderzoek doet naar mogelijke oorzaken van verschil in stemgedrag van jongeren tussen 18 en 24 jaar bij de gemeenteraadsverkiezingen. Je betreft in je onderzoek de politieke socialisatie van deze jongeren. De onderzoeksvraag waar je van uitgaat is: welke samenhang is er tussen politieke socialisatie op school en het al dan niet gaan stemmen?

- 4p **9** Beschrijf je onderzoeksopzet. Doe dit door:
- een hypothese te formuleren bij de gegeven onderzoeksvraag; gebruik in je formulering van de hypothese een element van het kernconcept politieke socialisatie;
 - de onafhankelijke en de afhankelijke variabele te benoemen;
 - de variabelen uit de hypothese te operationaliseren;
 - een beredeneerde keuze voor één van de onderzoeksmethoden te maken die gangbaar zijn in de maatschappijwetenschappen.

Opgave 2 De VN-vredesmissie in Mali

Bij deze opgave horen de figuren 6 en 7 en de teksten 3 tot en met 6.

Inleiding

In 2013 stationeerde de Verenigde Naties (VN) de vredesmissie Minusma (Multidimensional Integrated Stabilisation Mission) in Mali, waaraan Nederland deelnam.

De wortel van het probleem in Mali ligt in de grote culturele en economische verschillen tussen het noorden en het zuiden van het land. In het noorden is al jarenlang de separatistische Toearegbeweging actief, de Nationale Beweging voor de Bevrijding van Azawad. In 2012 kreeg deze beweging de belangrijkste steden in het noorden onder controle en riep ze in Noord-Mali een eigen staat uit: Azawad.

Herstel van de nationale eenheid in Mali is de belangrijkste uitdaging voor de VN. Daarvoor zijn stabiliteit en veiligheid vereist. De rol van Nederland aan de VN-vredesmissie bestaat voor het grootste deel uit het verzamelen van inlichtingen over terroristische groeperingen die vooral actief zijn buiten de steden.

Deze opgave gaat over de situatie in Mali, de internationale betrekkingen en de bijdrage van Nederland aan de VN-vredesmissie in Mali.

Gebruik tekst 3 en bekijk de figuren 6 en 7.

Internationale verhoudingen en het gedrag van staten kunnen beschreven en verklaard worden vanuit verschillende theorieën van internationale verhoudingen zoals de realistische en de liberale theorieën.

4p **10** Geef een verklaring voor de militaire interventie van Frankrijk in Mali vanuit

- de realistische theorieën en
- de liberale theorieën van internationale verhoudingen.

Gebruik per theorie een voorbeeld uit tekst 3.

Op 3 september 2015 heeft een ruime meerderheid van de Tweede Kamer besloten de VN-missie in Mali te verlengen. Voorstanders van deze verlenging gebruikten verschillende argumenten. In de vragen 11 en 12 wordt je gevraagd argumenten van voorstanders te geven.

Gebruik de teksten 4 en 5.

De eerste argumenten voor verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie in Mali zijn gebaseerd op twee uitgangspunten van het Nederlands buitenlandbeleid.

- 3p 11
- a** Geef een politiek-ideeel uitgangspunt van het Nederlands buitenlandbeleid.
 - b** Geef op grond van dit uitgangspunt een argument voor verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie. Gebruik in je argument een voorbeeld uit tekst 4.
 - c** Geef een argument vanuit een ander uitgangspunt van het buitenlandbeleid van Nederland dan het politiek-ideeel uitgangspunt. Gebruik in je argument een voorbeeld uit tekst 5.

Gebruik tekst 4.

Er zijn nog twee andere argumenten van voorstanders van de verlenging van de Nederlandse bijdrage aan de VN-missie in Mali.

- 2p 12
- a** Geef een argument met een kernconcept van het hoofdconcept binding. Gebruik in je argument een voorbeeld uit tekst 4.
 - b** Geef een argument met een kernconcept van het hoofdconcept verandering. Gebruik in je argument een voorbeeld uit tekst 4.

Gebruik de teksten 4 en 5.

Stel dat dat bij de beslissing van Nederland om deel te nemen aan de vredesmissie in Mali sprake is geweest van de 'law of anticipated reactions'.

- 2p 13
- Geef met behulp van de 'law of anticipated reactions' een verklaring voor de beslissing van Nederland om een bijdrage te leveren aan de VN-vredesmissie in Mali. Gebruik in je antwoord een voorbeeld uit tekst 4 of 5.

Gebruik tekst 5.

Volgens deskundigen is de macht van Nederland in de internationale machtsverhoudingen afgenomen nadat Nederland had besloten te vertrekken uit de Afghaanse provincie Uruzgan.

Machtsverhoudingen tussen staten kunnen met verschillende methoden in kaart gebracht worden. Eén van deze methoden is de besluitvormingsmethode.

- 2p 14 Leg uit op grond van welke **andere** methode je zou kunnen vaststellen dat de macht van Nederland in de internationale machtsverhoudingen is afgenomen nadat Nederland was vertrokken uit Uruzgan.
- Gebruik in je uitleg:
- een voorbeeld uit tekst 5;
 - het kernconcept macht.

Gebruik tekst 4.

Met betrekking tot het proces van modernisering wordt wel gesproken over de ideologie van de modernisering.

- 2p 15 Leg uit of in de opvattingen van de auteur van tekst 4 **wel** of **niet** de ideologie van de modernisering te herkennen is. Gebruik in je uitleg een voorbeeld uit tekst 4.

Gebruik de teksten 4 en 6.

De situatie in Mali en de bijdrage van Nederland aan de VN-missie in Mali kun je beschrijven met kernconcepten van het hoofdconcept verhouding.

- 3p 16 a Beschrijf de situatie in Mali met **twee** kernconcepten van het hoofdconcept verhouding. Gebruik in je antwoord per kernconcept een voorbeeld uit **tekst 6**.
- b Beschrijf de bijdrage van Nederland aan de VN-missie in Mali met een **ander** kernconcept van het hoofdconcept verhouding. Gebruik in je antwoord een voorbeeld uit **tekst 4**.

Bij beantwoording van vraag 16 mag je de kernconcepten macht en sociale (on)gelijkheid niet gebruiken.

Gebruik tekst 6.

Mali is een staat, maar de vraag is of Mali ook te beschouwen is als een natiestaat.

- 2p 17 Beargumenteer of Mali **wel** of **niet** beschouwd kan worden als een natiestaat. Gebruik in je argumentatie:
- de kernconcepten cultuur en identiteit;
 - per kernconcept een voorbeeld uit tekst 6.

Opgave 3 Michiel de Ruyter, helden en natievorming

Bij deze opgave horen de teksten 7 en 8.

Inleiding

Begin 2015 ging de speelfilm *Michiel de Ruyter* in première. Dit ging gepaard met veel media-aandacht voor de rol van Michiel de Ruyter in de Nederlandse geschiedenis. Michiel de Ruyter (1607-1676) wordt algemeen beschouwd als de grootste admiraal van zijn tijd en de bekendste zeeheld uit de Nederlandse geschiedenis. Het was overigens niet voor het eerst dat zijn rol als volksheld uitvoerig over het voetlicht gebracht werd. Vooral in de negentiende eeuw werden zijn heldendaden geroemd in boeken, gedichten en toneelstukken.

Gebruik tekst 7.

Er zijn verschillende visies over het ontstaan van naties: de modernistische school en de nationalistische school (critici van de modernistische school).

- 2p **18** Leg uit dat in tekst 7 de modernistische school te herkennen is. Gebruik in je uitleg een voorbeeld uit tekst 7.

Lees tekst 8.

De historicus Han van der Horst opperde een samenhang tussen het proces van globalisering enerzijds en toenemende belangstelling voor Nederlandse geschiedenis anderzijds.

Deze samenhang is een illustratie van een van de paradoxen van modernisering: generalisering versus pluralisering.

- 3p **19**
- Geef een beschrijving van de paradox generalisering versus pluralisering.
 - Leg uit dat de samenhang tussen het proces van globalisering en belangstelling voor Nederlandse geschiedenis een illustratie is van deze paradox.

Opgave 4 De ongelijkheid in inkomens en vermogens in de wereld

Bij deze opgave horen de teksten 9 en 10 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In 2014 verscheen het boek *Kapitaal in de 21ste eeuw* van de Franse econoom Thomas Piketty. Het boek werd een internationale bestseller en heeft het debat over de verdeling van inkomen en vermogen binnen landen aangezwengeld. Piketty toont in zijn boek aan dat op langere termijn met kapitaal sneller geld wordt gemaakt dan met arbeid, wat tot de conclusie leidt dat de ongelijkheid toeneemt. Piketty heeft voor zijn onderzoek veel gegevens verzameld. Op basis van deze gegevens stelt hij vast dat in veel landen de kloof groeit tussen een rijke bovenlaag en de rest, zowel als het gaat om inkomen als om bezit. Als die trend doorzet, komen we volgens Piketty uit op het niveau van ongelijkheidsverschillen zoals dat bestond aan het begin van de twintigste eeuw.

Deze opgave gaat over de ongelijkheid in inkomens en vermogens, over de verschillende visies op de verdeling van welvaart en over de politieke besluitvorming over sociale ongelijkheid.

Gebruik tekst 9.

Een veelvoorkomend gedachte is dat meritocratie een verklaring is voor sociale ongelijkheid in westerse samenlevingen.

- 2p **20** Leg met een voorbeeld uit tekst 9 uit of Piketty de gedachte steunt dat meritocratie een verklaring is voor sociale ongelijkheid in westerse samenlevingen. Gebruik in je uitleg een beschrijving van meritocratie.
- 2p **21** Leg uit dat de meritocratische gedachte te beschouwen is als een ideologie. Gebruik in je antwoord de kernconcepten ideologie en sociale ongelijkheid.

Lees de regels 42 tot en met 53 van tekst 9.

Om de tendens van toenemende ongelijkheid tegen te gaan, stelt Piketty een mondiale progressieve belasting op vermogen voor. Hij geeft in zijn boek aan dat een mondiale belasting in de praktijk niet te verwachten valt.

- 2p **22** Leg uit dat een plan om progressieve belasting op vermogen in te voeren op mondiale schaal waarschijnlijk niet gerealiseerd kan worden. Gebruik in je antwoord het dilemma van collectieve actie.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik tekst 9.

Piketty wordt door sommigen de Marx van deze tijd genoemd.

- 2p 23 Leg met een voorbeeld uit tekst 9 uit dat Piketty in de marxistische benadering is te plaatsen.

Gebruik tabel 1.

Tabel 1 geeft de inkomensongelijkheid weer van verschillende landen. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de Gini-coëfficiënt per land **voor** belastingen en sociale zekerheid en de Gini-coëfficiënt per land **na** belastingen en sociale zekerheid.

Nederland en de VS zijn beide moderne westerse samenlevingen, maar de kenmerken van moderne westerse samenlevingen verschillen wel per land.

- 2p 24 Vergelijk de Gini-coëfficiënten van Nederland met die van de VS. Geef een verklaring voor het verschil in Gini-coëfficiënten tussen Nederland en de VS **na** belastingen en sociale zekerheid. Gebruik in je verklaring een politiek kenmerk van moderne westerse samenlevingen.

Gebruik tekst 10.

Het boek van Piketty is in Nederland een groot succes en werd uitgebreid in de media en in de politiek besproken. Op uitnodiging van GroenLinks-Kamerlid Jesse Klaver sprak Piketty op 5 november 2014 met de Financiële Commissie van de Tweede Kamer. De verschillende partijen discussieerden over de sociale ongelijkheid in Nederland en de beste aanpak hiervan. GroenLinks en SP pleitten voor hogere belastingen op grote vermogens. Klaver sprak zelf over een 'nieuwe nivelleringspolitiek'. De politieke partijen gebruikten de bevindingen van Piketty om met voorstellen te komen om de sociale ongelijkheid in Nederland aan te pakken.

Er zijn verschillende besluitvormingsmodellen om het politieke besluitvormingsproces in kaart te brengen. Een daarvan is het relatieve aandachtsmodel.

- 3p 25 Leg uit dat het relatieve aandachtsmodel van toepassing is op de inleiding op deze vraag.
Gebruik in je uitleg:
- twee voorbeelden uit de inleiding op deze vraag;
 - een voorbeeld uit tekst 10.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.